
GENERAL DE GAULLE I NÄRBILD

ARNE FÄLTHEIM

General de Gaulle räddade Frankrike två gånger: under andra världskriget från vanära och från att sjunka ner till småstat, efter återkomsten till makten 1958 från inbördeskrig på grund av Algeriet-dramat. Generalens ande svävar fortfarande och på ett förunderligt sätt, över fransk politik.

Ämnet general de Gaulle verkar vara outtömligt. Trots hittills omkring 3.000 böcker runtom i världen, toppade av Jean Lacoutures monumentala biografi på drygt 3.200 sidor, har Alain Peyrefitte's i höstens utkomna *C'était de Gaulle* väckt stor uppmärksamhet och kommer framgent att ha en förstarangsplats i de Gaulle-litteraturen.

Nära medarbetare

Peyrefitte är ett känt och aktat namn i Frankrike: akademiledamot, diplomat och sjufaldig minister under såväl de Gaulle som Pompidou och Giscard d'Estaing. Vid de Gaulles återkomst till makten 1958 blev denne då blott trettio-årig, nyvalde parlamentsledamot snabbt generalens nära medarbetare och förtrogne, vilket ledde till ej mindre än trehundra enskilda, ofta timslånga samtal dem emellan under årens lopp.

ARNE FÄLTHEIM är f.d. ambassadör och deltog bland annat i de europeiska frihandelsförhandlingarna under detta skede.

Perreyfite var betänksam nog att omedelbart efter varje samtal med hjälp av sitt uppenbarligen goda minne och ett personligt stenografisystem komplettera de under samtalets gång nedkastade anteckningarna med upplysningar om tonfall, minspel, känsloutbrott, efterhandskommentarer och baktankar. Detta väldiga, helt unika material har han sedan låtit slumra i trettio år för att respektera franska utrikesministeriets sekretessbestämmelser.

Deponeras i nationalarkivet

Den nu utkomna volymen på sexhundra sidor (perioden fram till våren 1963) avses följas av ytterligare två att publiceras 1996 respektive 1999 varefter anteckningarna skall deponeras i nationalarkivet för att av framtida forskare kunna jämföras med de officiella regeringsprotokollen som får offentliggöras först under perioden 2019 till 2029.

De Gaulle - och alla den tidens politiska förgrundsfigurer, ej minst Pompidou - träder i denna bok fram på

scenen på ett sällsamt lovande sätt. Man är på något sätt åsyna vittne till all dramatik - och fransk politik inrymde stor dramatik under de åren.

Avskydda journalister

Generalen kommenterar tidens stora frågor och framtidsperspektiven för att vägleda Peyrefitte i hans mycket ömtåliga balansgång som regeringens språkrör gentemot media, de av de Gaulle med få undantag hjärtligt avskydda journalister (som onekligen överlag var antigaulister). Och Peyrefitte antecknar. Men är samtidigt en intressant och försiktigt provocerande samtalspartner. Generalen svarar, ofta på ett mustigt och färgrikt sätt som ögonblicket efter omvandlas till kristallklar elegans. Han finslipar i tankarna sina analyser och tal, är olympiskt lugn i synnerhet inför stormväder, raljerar, småskrattar, vredgas.

Personifierar historien

Det är en genialisk men samtidigt pragmatisk brumbjörn Peyrefitte har på andra sidan skrivbordet vid det magnifika *Salon doré* vid Elyseepalatset, höjd över vardagen, en personlighet omätbar med vanliga mått, en personifiering av Frankrikes historia, som han kan i minsta detalj och är impregnerad av. Redan en legend. "Le Général est spécial" sammanfattade Pompidou.

Men Peyrefitte's döljer ej att generalen stundom tog miste, kanske främst i Algeriet-dramat, som ju återfört honom till makten och dominerade de första åren. Han syntes treva sig fram, steg för steg, modifierande sina analyser. För att

slutligen, helt bryskt, erkänna landet som självständigt i Evian-avtalen i mars 1962, vilka han sedan behållit fast vid.

I själva verket gick de Gaulle, menar Peyrefitte, hela tiden metodiskt i spetsen för fransk opinion. Utan vars stöd Frankrike ej kunde skilja sig från en illusion som varat i 130 år. Han trodde uppenbarligen aldrig på idén om ett med Frankrike totalt integrerat Algeriet, "l'Algérie française", och samma gällde hans skicklige, alltid kylige utrikesminister Couve de Murville.

Universell kallelse

Men på försommaren 1958 och åtskillig tid framöver var de helt ensamma om denna uppfattning i regeringen. Desto mer förbluffande att de Gaulle uttalar sig så öppenlydligt i ämnet redan i sitt första samtal med Peyrefitte i mars 1959. Det är bra, säger han då, att det finns gula, mörka och svarta fransmän, det visar att Frankrike är öppet gentemot alla raser och har en universell kallelse. Men på villkor att de utgör en liten minoritet, ty eljest förblir Frankrike ej längre Frankrike. När allt kommer omkring är vi ett europeiskt folk av vit ras med grekisk och latinsk kultur och kristen religion.

Matolja med ättika

Att söka integrera de algeriska muslimer vore som att blanda matolja med ättika - så snart man slutat skaka flaskan skiljs de åt. Hur skulle Frankrike kunna absorbera tio miljoner muslimer, i morgon 20 och i övermorgon 40? Om alla dessa araber och berber integrerades,

hur skulle de hindras flytta till Frankrike, med dess långt högre levnadsstandard? Min by skulle inte längre heta Colombey-les-Deux-Eglises utan Colombar-les-Duex-Mosquées, slutar de Gaulle denna (även i dagens Frankrike inte helt inaktuella) tirad med en för honom typisk "boutade".

Märkligt kallsinnig

Medan de Gaulle var klarsynt i frågan om självständighet för Algeriet, trodde han, liksom flertalet av hans ministrar (dock ej Peyrefitte) i det längsta att större delen av den miljon fransmän som bodde där "les pieds noirs" skulle välja att leva kvar där under den nya regimen. Istället blev det nära nog total exod till ett Frankrike som lyckligtvis var i full ekonomisk expansion. Exoden inrymde dock mycken mänsklig tragik till vilken de Gaulle stod märkligt kallsinnig, men hans aversion mot "les pieds noirs" var stor och hade rötter långt tillbaka: de hade sig själva att skylla, var i själva verket skuld till kriget och sympatiserade dessutom med den franska terroriströrelse som i slutskedet ville ända allt i kaos.

Se på Portugal

De Gaulle hade också bråttom att lämna Algerietkriget bakom sig, ty nu väntade hans huvuduppgift: att återge Frankrike dess ställning och roll i världen. Och han var vid det laget 72 år.

Kommer Frankrike alltid att existera, frågar honom Peyrefitte en dag. Troligen men ej säkert, bli svaret. Se på Portugal, detta lilla folk, som en gång erövrat Brasilien och kusterna längs hela den

långa sjövägen längs Kina, som av Påven förlänats halva världen, medans Spanien fått den andra. Nu var Portugal ett fattigt litet land. Frankrike kunde få röna dess öde, under sina tusen år hade landet upplevt de högsta höjer och djupaste förnedring. Om Frankrike ej hade stormaktsdimension och "une grande politique" vore det ingenting. För att undvika en ny nedgång måste fransmännen få förtroende för sin styrka och undvika sina svagheter - bäggedera bestod sådana som Ceasar beskrivit dem efter sitt galliska fälttåg. Fransmännen behöver vara stolta över Frankrike, annars sjunker de ned i mediokritot och tar en genväg till bistron, sammanfattade de Gaulle.

Beundran för tyskarna

Det ligger en del i påståendet att de Gaulle älskade Frankrike men ej fransmännen och han förnekade det ej. Däremot framskymtar (liksom i hans memoarer) beundran för tyskarna. Peyrefitte bekräftar att när de Gaulle mot slutet av andra världskriget besökte Moskva för samtal med Stalin inbjöds han att se slagfältet Stalingrad. Beskådande ruinerna undslapp sig de Gaulle: vilket stort folk! Den franske tolken, en kollega till Peyrefitte, översatte och värdarna nickade instämmande, jag talar om tyskarna, preciserade de Gaulle - vilket tolken undvek att översätta.

Anglosaxiska trycket

En hörnsten i de Gaulles framtidsbygge var att tyskarna på alla områden måste bli Frankrikes privilegierade interlokutörer.

Tillsammans kunde de stå emot det anglosaxiska trycket. Frankrikes stora arvförande var aldrig Tyskland, utan England, som bekämpat Frankrike från hundraårskriget till Fashoda (1898), ofta stuckit käppar i det franska hjulet under mellankrigsperioden och för den delen under andra världskriget.

Tala med hög röst

Tyskarna däremot hade alltid styrts av andra: fordom av preussarna, sedan av en österrikare (sic!) och nu av amerikanerna på den ena sidan och ryssarna på den andra. Tysklands delning kunde ej vara länge, endera dagen skulle den östra delen revoltera (detta uttalades 1962).

Att ge Frankrike - dvs till en början honom själv - möjlighet att tala med hög och klar röst på den internationella scenen fick sålunda nu högsta prioritet. Inrikespolitiskt hade positionerna stärkts under hösten 1962 genom reformen att Frankrikes president av den nya konstitutionen tilldelats stora befogenheter, hädanefter skulle vara folkvald. Varefter följt för de Gaulle fördelaktiga parlamentsval.

Blida ögon

En annan hörnsten i framtidsbygget måste utgöras av en fransk kärnvapenstyrka, något som USA ej såg med blida ögon. Den dag Frankrike med säkerhet vid behov skulle kunna förgöra 40 å 50 miljoner av ett angripnadslands invånare, skulle Frankrike ej frukta att bli attackerat, fastslog de Gaulle.

Som ett kuriosum må nämnas att han inför den något skeptiske Peyrefitte för-

klarade sig övertygad om att de kärnvapenbärande franska Mirage IV-planerna skulle kunna nå sina mål i Sovjetunionen genom anflygning på lägsta höjd i dubbel överljuds fart. Men kommer den stackars piloten att ha tillräckligt med bränsle för att återvända till sin bas? Han kommer inte att återvända till sin bas utan landa i Sverige eller Turkiet, blev svaret.

Generositet mot U-världen

De Gaulles utrikespolitiska doktrin innebar i korthet oberoende för Frankrike och Europa, distans gentemot såväl Sovjetunionen som USA, dock utan att alliansen med amerikanerna fick ifrågasättas - samt generositet gentemot U-världen, som ej fick lämnas att sjunka i allt djupare misär.

Receptet för Europa var som bekant "l'Europe des patries". Fred mellan folken och nationerna kunde ej drivas fram genom artificiella konstruktioner enligt Jean Monnet's modell utan måste utgå från ett närmande mellan staterna och från att dessa respekterade alltmer krävande, gemensamma regler utan att förneka sin historia och kultur. En verklig ekonomisk gemenskap krävde en politisk dimension, som förmodligen skulle behöva ett halvsekel för att mogna fram. Men varför förundras? USA hade behövt åttio år från att övergå från konfederation till federation.

Britterna skulle försvaga EG

Sedan den franska så kallade *Fouchet-planen* om förstärkt samarbete mellan de sex avvisats ansåg de Gaulle att EG blott skulle försvagas av ett brittiskt medlem-

skap, som därför måste skjutas på framtiden. De Gaulle beskrev något decennium i förväg exakt den process genom vilket Storbritannien skulle bli "anslutet till Europa" - efter hans bortgång

Avvaktade förhandlingarna.

Avsnitten i Peyrefittes bok om tiden kring årsskiftet 1962 till 1963 (de Gaulle inlade sitt veto mot britterna vid sin berömda presskonferens den 14 januari) är av särskilt intresse för svenskt vidkommande: vi avvaktade ju med spänning hur förhandlingarna mellan de sex och Storbritannien skulle utfalla för att i görlig mån hänga med.

Efter Algerietkrigets slut höjdes den franska utrikespolitiska profilen. USA, som strävade efter att bibehålla sin hegemoni i Västerlandet och sökte nyttja britterna som en trojansk häst i Europa.

Absorbera kommunismen

Ryssland (de Gaulle talade aldrig om Sovjetunionen), som i praktiken redan avstått från att söka dirigera världen och som skulle absorbera kommunismen som läskapper suger bläck (när Peyrefitte nämnde detta för Quai d'Orsay's främste kremlolog gapskrattade denne - generalen hade inte insett att "ryssen" definitivt förvandlats till "homo sovjeticus". Det skulle dröja trettio år innan historien gav generalen rätt). Och så Frankrike - det enda landet jämte USA och Ryssland med en nationell ambition, ett land som deklinerat sedan ett sekel men nu borde återknyta till sin pionjärroll, som främjat självständighet, slaveriets avskaffande och folkens självbestämmanderätt.

De Gaulle började nu alltmer fundera på att erkänna det kommunistiska Kina - amerikanarna skulle bli ursinniga men i sinom tid bli tvungna att följa exemplet. Han dröjde med detta steg till 1964. Och USA till 1972.

Hatade varandra

De diplomatiska förbindelserna med Jugoslavien återupptogs - de hade avbrutits sedan Tito, en ledande figur inom den alliansfria rörelsen, aktivt understött självständighetsrörelsen i Algeriet. I ljuset av Jugoslaviens sammanbrott är det intressant att notera att de Gaulle, som såg kritiskt på Titos makttillträde och regim, dock höll honom räkning för att han lyckats "hålla dessa nationaliteter, som avskyr varandra, lugna". Men hur kunde man vänta annat av kroater, slovener, serber och bosnier, som ej hade samma religion, som varit underkastade olika ockupationer, varvid några bjudit motstånd, andra underkastat sig? Alla hatade de varandra och dessa antagonistiska nationer hade man 1919 trott sig om att kunna "stänga in i samma bur".

Besuttna var besatta

De Gaulle var mångfacetterad och lät sig ej politiskt etiketteras. Pompidou hade rätt: "Les Général est spécial". Ett kriterium dominerade enligt Peyrefitte helt hans bedömning av sina landsmän: På vilken sida stod vederbörande under kriget? De besuttna hade varit besatta av sina ägodelar och valt dem istället för "Frankrikes själ". Därför kände han inget frändskap med högern, borgarna, penningmakten, trots att flertalet av hans

röster kom från det lägret. Därför hade han också ett visst överseende med kommunister, som ju spelat en stor roll inom motståndsrörelsen, samtidigt som han fördömde kommunismen och fann det franska kommunistpartiet än värre än de andra partierna. Socialisterna var naiva men kunde vara sympatiska - det svåraste var tydligen att förbli realist när man hade ett ideal och bevara sitt ideal när man insåg realiteterna.

Beröva tävlingsandan

De Gaulle förkastade såväl kapitalism som kollektivism. Den förra för oacceptabla sociala konsekvenser, som krossade de svaga, den senare för att beröva människor tävlingsanda och lusten att göra sitt bästa. Den gyllene medelvägen syntes honom gå via "participation" och "plani-

fikation". Arbetarna måste associeras med sina företags resultat och få tillbaka den värdighet som kapitalismen berövat dem. Och ramplanifiering skulle korrigera marknadsekonomins misstag. Staten måste kunna intervensera när allmänintresset så krävde.

Skrupulös hederlighet

Sådan insyn i de Gaulles politiska filosofi förklarar varför hans ande fortfarande på ett förunderligt sätt svävar över den franska politiska scenen. Många fransmän minns också med vemod hans skrupulösa hederlighet och omutlighet - inte minst nuförtiden när "les affaires" innebär en tillsynes ändlös rad av mutskandaler, medan begreppet på de Gaulles tid var liktydigt med ansvar för statens angelägenheter.